

Illustration: Steve Nyberg

Vi är inte problemet – romska ungdomars röster om identitet, narrativ och antiziganism i Sverige 2025

Titel: "Vi är inte problemet" Romska ungdomars röster om identitet, narrativ och antiziganism i Sverige 2025

Beställare: Gemensamma Romska Internationella Förbund (GRIF)

Författare: Jan Selling

ISBN: 978-91-531-6817-1

Utgivningsår: 2025

Omslagsbild: Steve Nyberg

Med stöd: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

Rapporten finns tillgänglig för nedladdning på www.grif.se

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Rekommendationer	7
Om enkätundersökningen.....	9
Forskningsperspektiv, frågeställningar och metod	9
Begreppet antiziganism.....	9
Syfte och frågeställningar	10
Jämförbarhet och tidigare studier	11
Undersökningspopulation och representativitet.....	13
Resultat	14
F4 Diskriminering.....	14
F5 Hat, hot, mobbning	16
F6 Att anmäla hat, hot och mobbning.	17
F7 Motiv till att inte anmäla.....	17
F8 Romsk identitet och stolthet.....	18
F9 Hur uppfattar unga romer "z"-ordet ("Zigenare")?	18
F 10 Antiziganism i sociala medier och reklam.....	20
F11 Reaktioner på företags användning av "z"-stereotypen i marknadsföring	22
F12 Unga romers erfarenheter av att rapportera och anmäla antiziganism på sociala medier	22
F13 Undervisar skolan om antiziganism?	22
F14 Har lärare och skolpersonalkunskap om hur unga romer utsätts för antiziganism?	22
F15 Undervisning om romers rättigheter och situation.....	23
F16 Undervisning om att romer är nationell minoritet	23
F17 Hjälpt och stöd efter utsatthet för antiziganism	23
F18-F19 Undervisning om Förintelsen och den romska Förintelsen.....	23
F20 Undervisning om romsk historia	23
F21 Att tala med andra om antiziganism	23
F22 Vad behöver förändras?	24
Diskussion.....	26
Unga romers utsatthet och handlingsutrymmen på individnivå	26

Unga romers utsatthet för diskursiv antiziganism.....	26
Skolans roll.....	27
Unga romers motstrategier	28
Förslag på vidare undersökningar.....	29
Referenser.....	30
Sammanställning av tre workshops inom projekt Generation GRIF.....	32

Förord

Gemensamma Romska Internationella Förbund (GRIF) har under 2025, med stöd från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), genomfört projekt GRIF generation. Projektet har syftat till att synliggöra unga romers livsvillkor i Sverige samt att ge utrymme för deras berättelser om identitet, diskriminering och framtid.

Rapporten bygger på tre workshops samt en enkätundersökning med 129 ungdomar i åldrar 14 – 30 år som identifierar sig som romer. Resultaten visar att många unga påverkas av de berättelserna om omger den romska identiteten i samhället. Historiska erfarenheter av förtryck och samtidens stereotypa narrativ påverkar självbild, delaktighet och framtidstro. Att skapa utrymme för nya berättelser, grundade i stolt, motståndskraft och verkliga erfarenheter, är avgörande för att motverka antziganism och stärka romska ungdomars handlingsutrymme.

Rapporten är författad av professor Jan Selling, ämnessamordnare för kritiska romska studier vid Södertörns högskola. Genom hans analys sätts ungas berättelser i ett historisk och forskningsbaserat sammanhang som ger ökad förståelse för de strukturer som påverkar romska ungdomars liv.

GRIF vill uttrycka ett varmt tack till alla ungdomar som deltagit i workshopparna och besvarat enkäten. Vi tackar även projektledare Vanessa Redjepagic för hennes insatser, professor Jan Selling för det akademiska arbetet, Max Hebert för språkgranskning samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), för det finansiella stöd som möjliggjort och projektets genomförande.

Det är vår förhoppning att denna rapport blir ett verktyg för ökad kunskap, ansvarstagande och konkreta insatser i arbetet för romsk inkludering och jämlik i Sverige.

Gävle, juni 2025

Gemensamma romska Internationella Förbund (GRIF)

Sammanfattning

Rapporten "**Vi är inte problemet – Romska ungdomars röster om identitet, narrativ och antiziganism i Sverige 2025**", framtagen av Gemensamma Romska Internationella Förbundet (GRIF) i samarbete med professor Jan Selling, lyfter unga romers erfarenheter av diskriminering, identitet och antiziganism i dagens Sverige. Undersökningen bygger på en enkät med 128 unga romer i åldrarna 14–30 år samt tre workshops som gav utrymme för djupare samtal och reflektion kring ungas livsvillkor, framtidstro och rättigheter.

Resultaten visar att antiziganism är en genomgripande del av unga romers vardag.

- 61 % uppger att de utsatts för diskriminering det senaste året, och var fjärde har upplevt hat, hot eller mobbning.
- Endast ett fåtal anmäler händelser, ofta på grund av uppgivenhet eller brist på förtroende för myndigheter.
- Skolan betraktas inte som en trygg miljö: 95 % har aldrig fått undervisning om antiziganism, 70 % har fått undervisning om Förintelsen utan att romers öde nämnts, och majoriteten upplever att lärare saknar kunskap om romers historia och situation.

Samtidigt uttrycker en stor majoritet stolthet över sin romska identitet, även om många döljer den av rädsla för fördomar. Det så kallade "z-ordet" upplevs som starkt kränkande och kopplat till rasistiska stereotyper. Sociala medier, särskilt TikTok, pekats ut som arenor där hat och förlöjligande av romer sprids oemotsagt.

Workshopsen visar hur unga romer påverkas av minoritetsstress, dubbel identitet och otrygghet, men också hur de uppvisar motståndskraft och framtidstro. Många vill utbilda sig, bli förebilder och bidra till samhällsförändring. De efterlyser ökad kunskap om romers historia i skolan, vuxna som agerar mot rasism, fler romska förebilder och större synlighet i medier och offentlighet.

Rapporten konstaterar att den **nationella strategin för romsk inkludering 2012–2032** inte har nått sina mål. Bristande samordning, nedskärningar av statsbidrag och avsaknad av långsiktiga strukturer har försvagat arbetet – i direkt motsats till strategins syfte. Resultaten bekräftar tidigare forskning (bland annat Länsstyrelsen i Stockholm 2021 och Mulinari et al. 2024) om att unga romer är stolta men ofta otrygga i mötet med majoritetssamhället.

Mot denna bakgrund föreslår GRIF att:

- FOI ges uppdrag att kartlägga antiziganism i digitala miljöer.
- Regeringen reviderar strategin för romsk inkludering och inför mätbara mål.
- Folkhälsomyndigheten utreder antiziganismens påverkan på ungas hälsa.
- Skolverket stärker undervisningen om romers historia och den romska Förintelsen.
- En nationell samordnare utses för att leda och följa upp strategins genomförande.

Rekommendationer

GRIF föreslår därför:

Att regeringen ger Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att kontinuerligt ta fram och redovisa ny kunskap om förekomsten av antiziganism i digitala miljöer, med särskilt fokus på unga romers erfarenheter i Sverige.

Vi bedömer att det finns ett behov av att systematiskt analysera hur antiziganism uttrycks, reproduceras och förstärks i digitala sammanhang – exempelvis i sociala medier, kommentarsfält och digitala spelplattformar. En särskild analys av hur dessa uttryck påverkar unga romers trygghet, identitet och deltagande i samhällslivet bör ingå.

Att regeringen ser över den nationella strategin för romsk inkludering och tar fram nya mätbara mål.

Vi bedömer att strategin behöver ett omtag med ökat fokus på genomförande och uppföljning. Det bör tydliggöras vilket ansvar statliga myndigheter, kommuner och regioner har för att säkerställa romska barns och ungas rättigheter. Nya mål bör vara tidsatta, indikatorbaserade och utformas i dialog med romska organisationer.

Att regeringen ger Folkhälsomyndigheten i uppdrag att genomföra en fördjupad studie om hur antiziganism påverkar romska barn och ungas hälsa.

Studien bör omfatta både psykisk och fysisk hälsa, med särskilt fokus på minoritetsstress, utsatthet i skolan samt tillgång till vård och stöd. Vi bedömer att studien bör genomföras i nära samverkan med romska organisationer och bidra till ökad kunskap om antiziganism som folkhälsofråga.

Att regeringen ger Skolverket i uppdrag att stärka skolans undervisning om romers historia och antiziganism.

Uppdraget bör omfatta utveckling av pedagogiskt material och metodstöd för undervisning om romers historia, inklusive den romska Förintelsen. Det bör även innehålla riktade insatser för att höja skolpersonalens kunskap om hur antiziganism påverkar unga romers skolgång och trygghet. Vi bedömer att detta är särskilt angeläget mot bakgrund av rapportens resultat som visar på brister i undervisning och stöd.

Att regeringen bör utse en nationell samordnare för strategin för romsk inkludering. För att den nationella strategin för romsk inkludering ska leda till långsiktiga och strukturella förbättringar krävs ett samordnat och målinriktat genomförande.

Regeringen bör därför utse en nationell samordnare med uppdrag att leda, samordna och följa upp strategins genomförande på nationell nivå. Samordnaren bör säkerställa att arbetet bedrivs i dialog med romska företrädare och att statliga myndigheter, kommuner och regioner ges förutsättningar att uppfylla sina åtaganden inom ramen för strategin.

Viktiga punkter:

1. Utsatthet: 61% av respondenterna har utsatts för diskriminering under den senaste tolv månaders perioden, och många har upplevt hat och mobbning.
2. Rapportering: Endast en bråkdel har rapporterat incidenter, ofta med känslan av att det är fruktlöst, men också för att de inte vet vart man ska vända sig.
3. Skolans roll: Skolan betraktas inte som en säker plats för stöd, och undervisningen om romer och antiziganism är otillräcklig.
4. Identitet och stolthet: De flesta är stolta över sin identitet, men många döljer den av rädsla för stigmatisering.
5. Behov av förändring: Respondenterna efterlyser mer kunskap om romer inom samhället och att användningen av det kränkande "z-ordet" fördöms.

Rapporten belyser behovet av strukturella förändringar, både i skolmiljön och i det bredare samhället, för att motverka antiziganism och stödja unga romers rättigheter och identitet. Det behöver också skapas tydliga vägar för rapportering av antiziganism och en instans som på nationell nivå samlar empirisk kunskap om fenomenet och skapar evidens för att rätt åtgärder ska kunna sättas in

Om enkätundersökningen

Enkätundersökningen är den del av projektet ”GRIF generation”, som med finansiering från MUCF samlat in data för att visa hur unga romer påverkas av antiziganism, hur det sammanhänger med deras hälsa samt benägenhet att söka hjälp eller rapportera utsatthet för antiziganism. I en annan del av projektet, som redovisas separat, har en serie workshops genomförts kring samma problemställningar. Datainsamlingen har då skett genom samtal i grupp och resultaten sammanfattats i protokoll. I dessa workshops har unga romer haft mer tid för att i dialog med samtalsledare djupgående kunna reflektera över antiziganism.

Samtidigt är undersökningspopulationen i enkäten betydligt större och frågorna har besvarats individuellt och utan närvaro av frågeställare/moderator. Dessa metodologiska skillnader gör att det inte är meningsfullt att göra direkta jämförelser mellan resultat från enkät respektive workshops. Däremot kan det finnas ett direkt samband genom att en del av dem som deltagit i workshops troligen därefter även deltagit i den anonyma enkäten och därigenom förbättrat sina förutsättningar att lämna mer reflekterade svar. Detta bör ses som en fördel. De rekommendationer till åtgärder som lämnas av GRIF i projektets avslutande del baseras på en sammanvägning av kunskaper och perspektiv som genererats av enkätundersökning och workshops/fokusgruppintervjuer och är därför i hög grad evidensbaserade.

Forskningsperspektiv, frågeställningar och metod

Enkäten har utformats av den romska organisationen GRIF i samverkan med Jan Selling, professor i kritiska romska studier vid Södertörns högskola.¹ Enkätens utformning är grundad i GRIFs kunskaper om unga romers situation, vetenskaplig forskning om antiziganism samt tidigare empiriska undersökningar med jämförbara syften.

Begreppet antiziganism

Medan fenomenet antiziganism kan spåras till medeltiden är begreppet relativt nytt inom forskning och myndighetsutövning och det finns ett flertal olika definitioner. Eftersom detta projekts uttalade syfte är att anknyta till diskussioner som förs på myndighetsnivå och av beslutsfattande instanser är det särskilt relevant att påminna om följande definitioner:

Delegationen för romska frågor hade i sin omfattande utredning (SOU 2010:55) kommit fram till att den korta definitionen ”rasism mot romer” är otillräcklig och lanserade istället en definition som lutade sig mot forskaren Helen Feins definition av antisemitism, eftersom det enligt Delegationen kunde betraktas som ett parallellt fenomen:

Antiziganism är en bestående latent struktur av föreställningar fientliga mot romer som kollektiv, vilka på det individuella planet manifesteras som attityder och i kulturen som myter, ideologi, folkliga traditioner och bildspråk, och i handlingar – social eller legal diskriminering, politisk mobilisering mot romerna, och kollektivt

¹ Tack även till docent Tobias Hübinette, som i ett tidigt stadium bidrog med viktig kunskap.

eller statligt våld – vilket resulterar i och/eller syftar till att fjärma, driva bort eller tillintetgöra romer just för att de är romer. (SOU 2010:55, s. 83)

Fördelen med denna definition var att den fångade upp diskursiva och strukturella dimensioner. Samtidigt kunde den kritiseras för att, trots sin detaljrikedom, inte tog upp dimensioner som exotifiering, romantisering, filoziganism och appropriering (Selling, 2020). Dessutom kan definitionen kritiseras för att den definierar fenomenet utifrån objektet, som fastslås vara romer. Både den tyska och den svenska historien, men även senare års diskurser om s.k. "tiggare" har visat att objektets självdefinition inte varit styrande, utan snarare antiziganistens perception, varför även andra kan drabbas och antiziganism finnas även i avsaknad av verkliga romer.

Sedan 2020 har svenska myndigheter oftare citerat den icke rättsligt bindande arbetsdefinition av begreppet antiziganism som lanserats av International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA):

Antiziganism är såväl enskilda yttringar och handlingar som institutionella policyer och praxis som innebär marginalisering, utestängning, fysiskt våld, nedvärdering av romska kulturer och livsstilar och hatspråk riktat mot romer samt andra enskilda och grupper som under nazitiden blev, och än idag blir, sedda, stigmatiserade och förföljda som "zigenare". Detta leder till att romer behandlas som en främmande grupp och förknippas med en rad olika nedsättande stereotyper och förvrängda föreställningar som utgör en särskild form av rasism. (IHRA 2020)

Denna definition är konkret, men delar nämnda brister i Delegationens definition och utelämnar dessutom i stort antiziganismens strukturella dimension.

Insikterna som kondenseras i ovanstående definitioner kan ändå sägas bilda referensramar för den diskussion som förs i denna rapport, som emellertid snarare lutar sig mot en analytisk, abduktiv definition av antiziganism som "en historiskt föränderlig diskursformation i vilken den 'konceptuelle zigenaren' tar skepnad och majoritetssamhällets exkluderande praktik utvecklas". (Selling, 2013, s. 13.) Denna definition har fördelen att begreppet kan fyllas med innehåll genom att det empiriska materialet får tala.

I enkäten har innebörden av begreppet antiziganism gjorts tydlig genom att exemplifieras. Frisvaren visar att respondenterna förstått och kan tillämpa begreppet.

Syfte och frågeställningar

I föreliggande studie undersöks:

- 1) i vilken grad unga romer upplever antiziganism
- 2) vilka uttryck detta tar
- 3) hur unga romer reagerar när de utsätts för antiziganism
- 4) vilka åtgärder mot antiziganism unga romer vill se

Undersökningen tillämpar en "mixed method" som dels ger respondenterna möjlighet att bekräfta eller dementera påståenden, dels frisvar för att förtydliga vid bekräftad förekomst av antiziganism samt i en avslutande fråga, förslag på åtgärder.

Frågorna har utformats så att de kan förstås utan att respondenterna har teoretisk kunskap om begrepp som "antiziganism" eller "diskriminering", samtidigt som frågorna är tydligt kopplade till en teoretisk förståelse av antiziganism som bestående av flera dimensioner.

Individuell utsatthet, i form av diskriminering, hat, hot eller mobbning etc. (jmf. SOU 2010:55, s. 83)

Strukturell antiziganism, vilket kan definieras som en "systematisk underordning" av romer vilket "visar sig i konkreta situationer som exempelvis vid rekrytering, men också generella livsvillkor." (jmf. SOU 2005:56, s. 445)

Diskursiv antiziganism, exkluderande, nedvärderande eller objektifierande sätt att framställa romer i offentliga sammanhang, ofta explicit eller underförstått kopplade till den stigmatiserande stereotypen "zigenare", det s.k. "z-ordet". (jmf. Boréus, 2005; Selling, 2020, Mulinari et al. 2024)

Frågorna F4-F7 behandlar specifikt respondenternas individuella utsatthet och hur hen i förekommande fall agerat.

Frågorna F9-F12 behandlar specifikt exponering för diskursiv antiziganism i vardagliga situationer, sociala medier, TV och reklam och hur hen i förekommande fall agerat.

Frågorna F13-F15 och F18-F20 behandlar skolans sätt att omtala eller inte omtala romer och antiziganism. (Frågan F16 är inte specificerad till skolan, men behandlar samma område.) Resultaten kan kopplas både till strukturell och diskursiv antiziganism.

Frågan F8 behandlar om respondenten är stolt över att vara rom. Relevansen av denna fråga är att undersöka effekten på individen av att romsk identitet nedvärderas diskursivt.

Respondenternas handlingsmöjligheter undersöks i F6-F7 (erfarenhet av att anmäla diskriminering), i F17 (kunskap om vart man vänder sig för att få stöd) samt F21 (möjligheten att tala med någon om antiziganism). Den sista frågan, F22, ger respondenterna möjlighet i frisvar att föreslå åtgärder mot antiziganism.

Genom denna utformning täcker enkäten in flera dimensioner av antiziganism samtidigt som den fångar upp respondenternas handlingsmöjligheter.

Jämförbarhet och tidigare studier

Vår studie har genomförts mot bakgrund av en stor volym forskning och myndighetsrapporter som samfällt konstaterar att antiziganismen är utbredd och begränsar romers livsmöjligheter. (se bl.a. SOU 2010:55, SOU 2016:44, Selling 2022 och 2025, Mulinari et al. 2024).

Av dessa har Mulinari et al. (2024) störst relevans, avseende empiriskt underlag och frågeställningar och ligger dessutom närmast i tid. Den bygger på intervjuer med 28 romer i Malmö och 10 tjänstepersoner i staden. Ett av undersökningens fyra fokusområden sammanfaller med vårt intresse, nämligen vilka uttryck antiziganismen

tar sig. Till skillnad från vår studie innefattar den även medelålders och äldre romer. Resultat som lyfts fram är att romer upplever utbredd antiziganism framförallt i skolan, men även på arbetsplatser och i kontakt med myndigheter. Innovativt med undersökningen är att den särskilt undersöker och teoretiserar minoritetsstress i förhållande till exponering för antiziganism. Av undersökningens 28 intervjuade romer uppger 20 att de i vissa situationer döljer sin romska identitet för att undgå antiziganism.

Det finns endast ett fåtal enkätundersökningar med frågeställningar motsvarande våra. BRÅ, som 2025 genomför en empirisk undersökning om romers utsatthet för hatbrott refererar endast till tre studier, alla med ganska få deltagare, samt med lite olika fokus och inte direkt jämförbara.

- Wallengren & Mellgren (2015). Resandes utsatthet och oro för hatbrott, 121 deltagare. Denna kriminologiska enkätundersökning inriktar sig endast på delgruppen resande och blir därför svår att jämföra med vår studie "GRIF generation", som inriktar sig på respondenter som självidentifierar som romer, vilket kan inkludera resande, men som inte kommer att efterfrågas specifikt. Dock kan Wallengren & Mellgren ge perspektiv på enkätsvar i GRIF-enkäten som berör att dölja eller vara öppen med sin etniska identitet. Wallengrens & Mellgrens slutsats är intressant: "Those who conceal their identity as a strategy for reducing risk of victimization at the same time reported higher levels of fear, and that this fear affected their quality of life." (s.316) Författarna understryker därför vikten av att i enkäter kunna hitta korrelation just mellan att dölja sin identitet och utsatthet/oro som påverkar livskvalitet.
- Wallengren & Mellgren (2017), Romers upplevelser av hatbrott, 288 deltagare. Detta är en kriminologiskt inriktad enkätundersökning som efterfrågade "(hat)brotts-utsatthet, (hat)brottens konsekvenser, oro för att utsättas för (hat) brott, uppfattningar och föreställningar om hatbrott, förtroende för rättsväsendet". (s. 30). Rapporten redovisar inte enkätfrågorna, men resultaten visar att det som efterfrågas är a) utsatthet för hatbrott och diskriminering inom den senaste tolv månadersperioden och b) om respondenten upplever att det haft "antiromska motiv"[sic]. Undersökningen bevisar att termen antiromsk blir missvisande eftersom 40% av deltagarna självidentifierat som något annat än rom: till exempel 'resande'. Detta var ett av skälen till att BRÅ övergick till termen antiziganistiska hatbrott. För att skapa viss jämförbarhet med data från denna undersökning har vi i frågorna om utsatthet lagt in tidsperspektivet **"under de senaste 12 månaderna"**
- Länsstyrelsen i Stockholm (2021). Unga romers rättigheter; bl.a. rörande identitet och delaktighet i samhället, 85 deltagare. Denna ligger närmast föreliggande undersökning, men har ett delvis annat fokus och saknade dessutom helt möjlighet till frisvar. Viss jämförbarhet skapas genom att även föreliggande enkät (GRIF) upprepar vissa frågor från denna studie, bl.a. om respondenterna är stolta över att vara rom och på vilket sätt de fått undervisning om antiziganism och romer i skolan.

Ambitionen att anknyta till dessa har delvis uppfyllts, dock har inte explicit fråga ställts om respondenter dolt sin romska identitet av oro för att utsättas för antiziganism. Emellertid har indikationer på detta kommit fram i frisvar.

Frisvar i vår studie har också givit indikationer på att unga romer av rädsla för antiziganism avstått från skolgång och sociala aktiviteter, vilket därför borde efterfrågas i en uppföljande studie.

Resultaten av vår studie kan med fördel testas genom att upprepas, även kompletterad med dessa frågor.

Undersökningspopulation och representativitet

Målgruppen för undersökningen var personer mellan 14 och 30 år som identifierar sig som romer. Antal svar: 128. I absoluta tal är detta en låg siffra, samtidigt kan det antas motsvara ca 0,75% av hela målgruppen², vilket är en relativt hög siffra. Jämförbara undersökningar med delvis likartade frågeställningar har haft 121 svar (Wallengren & Mellgren, 2015), 288 svar (Wallengren & Mellgren, 2017) respektive 85 svar (Länsstyrelsen i Stockholm, 2021). Antalet svar i vår undersökning är alltså i det perspektivet fullt acceptabelt för undersökningens reliabilitet/validitet.

Det finns en viss överrepresentation av kvinnor/flickor, 55,47 % i svaren, vilket dock inte påverkar undersökningens värde. Åldersmässigt är fördelningen relativt jämn: 39% i åldrarna 14-20 år, 30,5% i åldrarna 21-25 och 30,5% i åldrarna 26-30 år. Även utbildningsmässigt är fördelningen relativt jämn. Noterbart är att ett relativt högt antal (43 respondenter) har studerat eller studerar på högskolan. Räknar man bort de 51 respondenter som går på högskolan eller gymnasiet innebär det att över 55% har erfarenhet av högskolestudier, vilket kan jämföras med att enligt MUCF 23% av totalbefolkningens ungdomar i åldrarna 19-24 år studerar eller SCB:s siffra att 43% av befolkningen mellan 25-64 har någon form av högskolestudier. Två slutsatser kan dras av detta: 1) den allmänt förekommande fördomen att romer inte studerar är felaktig, 2) andelen romska studenter är överrepresenterade i undersökningen, vilket kan påverka en del av resultaten, men enligt vår mening inte den generella giltigheten i stort av undersökningen.

Slutligen medför enkätundersökningens format, öppen webb-enkät, den uppenbara risken att det inte går att utesluta att även icke-romer kan ha fyllt i enkäten. När det gäller undersökningar inriktade på etniska minoriteter är det dock svårt att helt komma undan detta problem, men eftersom romer och antiziganism uppmärksammas i låg grad i massmedia och politisk debatt anser vi att risken för ”organiserad manipulation” (jmg. Fleischer, 2025) när det gäller vår studie är låg.

² Beräknat på att enligt SCB är drygt 17% av totalbefolkningen i åldersspannet 15-30 år och att enligt uppskattningar från språkrådet uppgår totala antalet romer i Sverige till mellan 80 000 och 120 000. SCB.se, https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/befolkningspyramid-for-sverige/#Senaste_aret; isof.se, <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/romska/lar-dig-mer-om-romska-spraket-och-kulturen/romska-spraket#:~:text=Antal%20talare&text=Enligt%20Spr%C3%A5kr%C3%A5dets%20egna%20unders%C3%B6knningar%20kan,ungef%C3%A4r%2080%20000%20%C3%A4r%20romsktalare.>

Vi menar att de potentiella svagheterna gällande insamlingsmetod och det begränsade antalet svar i absoluta tal mer än väl kompenseras genom den kvalitativa information som respondenterna kunnat ge genom frisvar, vilket också skett i stor utsträckning. Förståelsen av undersökningspopulationens upplevelser av antiziganism fördjupas dessutom av de workshops och fokusgruppintervjuer som genomförts under projektet och som redovisas i ett separat kapitel.

Resultat

F4 Diskriminering

Undersökningen visar att unga romers erfarenheter av diskriminering är extremt utbredd: endast 39% uppgav att de **inte** utsatts för diskriminering under den senaste tolv månadersperioden. I flera frisvar anger respondenterna att de inte är öppna med sin romska identitet.

16% hade upplevt diskriminering från lärare eller chef, alltså person i vilken man befinner sig i beroendeställning till. Exempel på detta som anges i frisvar är:

”Lärare har gett mig färre möjligheter än andra i min klass”

”Lärare lägger inte ner lika mycket energi och tid för att jag ska förbättra mig jämfört med andra elever”

”Min lärare sa en gång under lektionen zigenare och så visade hon kläder som de brukar ha och så sa hon att dem bär såna kläder för att kunna sno mat för dem hade inte pengar”

”Jag har flera gånger under det senaste året märkt att jag behandlas annorlunda när folk får reda på att jag är rom. I skolan har vissa elever sagt elaka saker om romer, som att vi är tjuvar eller att vi inte hör hemma här. Jag har också märkt att vissa lärare inte säger till när någon säger något rasistiskt om romer, vilket får det att kännas som att det inte tas på allvar. Det känns orättvist och ibland försöker jag dölja min bakgrund för att slippa bli dömd eller hamna utanför.”

”På fotbollen får jag inte spela lika mycket och ingen vill att jag ska vara med i deras lag för det säger att jag är zigenare och att då får man inte spela, man ska gå och tigga”
”Kommenterar allt man gör och när man väl gör något bra eller förstår och har bra svenska så säger de oj vad duktig du är för att vara Rom, du vet många romer kan ju inte det svenska språket. De menar på att romer inte har någon kunskap”

”Andra studenter och lärare har fördomar. Känns som att jag inte får tillgång till samma Möjligheter”

”En chef sa - jag anställde inte henne på grund av att hon är Z ordet”

”En chef sa jävla Z”

”Chefen kan skoja till det med att säga mitt namn och sen du som är zigenare ska du inte ...”

”Jag helg jobbar och när nått försvinner blir jag sms:ad och upp ringd fast jag inte ens varit i närheten av det som dom tappat bort, alla blev inte ringda men jag blev”

”På mitt CV stod det "romani chib" och intervjuaren undrade vad det var för språket och när jag svarade att jag är en rom, blev det en annan stämning i rummet.”

”Ja... det har jag. Det hände i skolan, där en lärare kallade mig för "zigenare" inför hela klassen. Jag vet att det är ett gammalt och kränkande ord, men han sa det ändå som om det var något normalt. Jag kände mig jätteförnedrad och skämdes, fast jag inte hade gjort något fel. Det var som om hela min identitet inte var värd någonting i hans ögon. Efter det vågade jag inte räkna upp handen lika mycket längre, och jag blev mer tyst. Jag tänkte hela tiden på vad andra elever tyckte och om de också tänkte som honom. Jag ville bara försvinna. Jag är stolt över att vara rom, men ibland känns det som att man måste gömma sig för att inte bli behandlad dåligt. Det är orättvist, och det gör ont.”

14% har upplevt diskriminering i affär, på vårdcentral, socialförvaltning eller polis. Exempel på detta som anges:

”Överallt så kollar folk konstigt och i affärer”

”Dem har gått efter mig i affären”

”Förföljd av butikspersonal i affärer och klädbutiker, kommenterar som usch Z ordet eller håll i plånböckerna. En man skrek för han inte ville på samma buss som mig. Grannar som skriver lappar på dörren "slödder" och skriver klagomål till hyresvärdar för onödiga saker som att jag låser dörren för sent och det stör dom.”

”Blev nekad att komma in till en restaurang med min stora familj. De sa nej till oss men släppte därefter in en annan större familj”

”Jag skulle på bussen och skulle köpa biljett. Det krånglade för mig och fick då höra någon säga jävla zigenare så typiskt att ni försöker slippa betala, betala bara för fan”

”En gång så hade jag samma sympati som min vän fast att jag mådde värre, då sa vårdcentralen till mig att gå hem igen och att de inte är farligt- men dem kollade inte igenom min kropp. Men min kompis som ... mindre symptom

och har svenskt ursprung gjorde dem flera tester på och tog mer seriösare”

“Polisen stoppade mig endast av alla mina svenska vänner, då mitt utseende stack ut”

F5 Hat, hot, mobbning

Omkring 25% anger att de någon gång utsatts för hat, hot eller mobbning under senaste tolv månaders perioden på grund av att de uppfattas som romer. Informationen i frisvaren är delvis överlappande med fråga F4, vilket indikerar en viss oklarhet mellan begreppen diskriminering å ena sidan och hat, hot och mobbning å den andra, vilket är naturligt, eftersom företeelserna i praktiken ofta går i varandra.

Exempel på detta är utfrysning bland barn som kan praktiseras både av jämnåriga och av vuxna.

I ett av svaren på F4:

“Mina kompisar vill inte leka hos mig eller utanför skolan för deras föräldrar känner sig obekväma med mig”

I två av svaren på F5:

“Mobbning, folk på skolan kan säga kommentarer och ibland vill dem inte visa att de leker med mig för att andra barn kommer se och sluta leka med dem”

“Hat från andra studenter, umgås inte lika mycket och blir inte inbjuden, hör fördomar hela tiden men de menar på att de skämtar men det känns inte så kul”

I en stor del av frisvaren finns exempel på att respondenten utsatts för kränkande tillmälen, ofta i skola, men även på stan eller på arbetsplats. Exempel på detta:

“Jag har blivit tillsagd att sätta mig utanför Hemköp och tiggga pengar, för det är såna vi är”

“kallads för tiggare, och tjuv. I min skola har dom gjort sieg heil men de låsas som det är skämt men jag tycker inte d är roligt”

“En klasskompis burkar "skojar" med mig om i vilken affär mina föräldrar tigger”

“Blir annorlunda behandlad och blir tilltalad för Zigenare”

“I min skola blir jag kallad för "z-ordet" då och då”

Exempel på regelrätta hot:

“Folk hotar om att de ska komma hem till mig och slå sönder min familj och mig för att vi gör Sverige orent. Vi är dumma i huvudet och lever bara på bidrag”

Här exempel på upplevelse av otrygghet när vuxna sviker:

“Ja... jag har blivit retad flera gånger det här året. Det är mest i skolan. Några elever skrattar åt mitt efternamn och säger grejer som "ska du stjäla våra saker nu eller?" och "ni zigenare gör ändå inget vettigt". Det är som att de tror att de har rätt att säga så bara för att jag är rom.”

”Ibland viskar de saker när jag går förbi i korridoren, ibland säger de det rakt ut. Det har hänt att någon ritat något taskigt om romer på skolbänken. Jag har sagt till en gång, men det blev bara värre efter det. Jag känner mig ensam ofta, och jag tänker mycket på om det är värt att ens säga något. Det gör att jag inte alltid vill gå till skolan. Det känns inte som att jag är trygg där. Och det värsta är att ingen vuxen riktigt verkar fatta hur allvarligt det är. De säger bara att jag inte ska bry mig. Men det är svårt när det händer hela tiden.”

F6 Att anmäla hat, hot och mobbning.

Trots att 35 respondenter uppgett att de under senaste tolv månaders perioden utsatts för hat, hot eller mobbning för att de är romer, och trots att en del av de exempel som ges är potentiellt straffbara var det bara fem som på något sätt anmält. Känslan av att det är lönlöst att anmäla går igen i en del av svaren:

“Ja, jag har anmält det till skolan, men ingenting hände”

“Ja, jag anmälde det till en lärare. Jag berättade vad som hänt och hur de andra eleverna retade mig för att jag är rom. Jag sa att de kallade mig för "zigenare" och skämtade om att jag skulle stjäla saker. Läraren lyssnade, men det kändes inte som att det togs på så stort allvar. Hon sa mest att hon skulle "hålla ett öga på situationen" och prata med dem, men inget hände riktigt efter det. Jag önskade att någon vuxen verkligen hade stått upp för mig och sagt att det där inte är okej – att det faktiskt är antiziganism och inte bara "vanligt tjafs mellan elever". Det hade betytt mycket.”

F7 Motiv till att inte anmäla

De starkaste uppgivna motiven till att inte anmäla är att man inte tror det skulle göra någon skillnad (49%) och oro över att inte bli tagen på allvar (41%).

Andra skäl som anges är:

“Jag döljer min romska identitet”

“Jag var orolig för att få sparken”

“Rädd för att bli av med mitt jobb.”

“alla gör det, det jättevanligt tror ingen slutar jag skulle nog bli kallad för cry baby som gjorde en grej av det”

F8 Romsk identitet och stolthet.

En stor majoritet, 65% uppger att de är stolta över att vara rom och 26% att de är delvis stolta. Endast 9% svarar nej på frågan om de är stolta över att vara rom. Det kan tolkas som att romsk identitet är viktigt för respondenterna och att de inte gjort antiziganismens negativa bilder av romer till sin egen. På denna fråga gavs ingen möjlighet till frisvar.

F9 Hur uppfattar unga romer "z"-ordet ("Zigenare")?

En majoritet av de tillfrågade (58%) uppger att de blir illa berörda om någon säger "zigenare" om en annan person, exempelvis i skolan, på sociala medier eller i ett TV-program. Ytterligare 29% menar att det beror på situationen. "Z"-ordet är alltså enligt denna undersökning entydigt negativt laddat och absolut inte neutralt.

Exempel på frisvar som reagerar negativt på "z-ordet":

"Tycker det är fel och det ger en dålig bild av oss romer. Ordet har ett så starkt inflytande och undermedvetet en betydelse som oftast kopplas till fördomarna och inte den riktiga betydelsen"

"Jag blir ledsen för det används aldrig för något positivt bara för att kränka"

"För att de är kränkande mot oss"

"För att de är diskriminerade"

"Jag kan bli ledsen men jag hör folk säga det hela tiden och när jag säger rom så fattar inte folk så jag säger zigenare för att folk ska förstå vart jag kommer ifrån"

"Eftersom de har en dålig betydelse"

"Eftersom ordet har en elak betydelse"

"Sättet de säger det på får mig att känna mig obekvämt och jag vågar inte rätta dem för att de kommer vända det mot mig och jag kommer få problem"

"Tycker det är fel"

"Det är rasistiskt"

"Tycker inte att det används korrekt, det är ett skällsord"

"Jag blir arg"

"Det känns väldigt jobbigt och rasistisk"

"Jag gillar inte när man använder ordet då det har en betydelse jag inte anser är okej"

"Mår dåligt"

”Det är förnedrande och vill absolut inte bli kallad för det.”

”Jag känner mig förminskad som en människa”

”När någon säger ”zigenare” blir jag ledsen och arg på samma gång. Det känns som ett slag i magen. Det är ett ord som har använts för att förtrycka oss romer i så många generationer. För mig är det inte bara ett ord – det är fullt av hat, fördomar och historia som gör ont. Om det händer i skolan brukar jag ibland säga ifrån, men det är inte alltid lätt. Ibland blir jag tyst, särskilt om jag känner mig ensam eller rädd att bli retad ännu mer. På sociala medier försöker jag ignorera det, men det fastnar ändå i huvudet. Om det händer på TV blir jag mest besviken över att vuxna fortfarande kan använda såna ord som om det vore okej. Jag önskar att fler förstod varför det ordet inte ska användas och att det faktiskt sårar – på riktigt.”

”Det är fel att säga zigenare”

”Det är mycket märkligt att det är acceptabelt fortfarande att säga ”zigenare” år 2025 i Sverige.”

”Det är alltså inte okej! Det heter romer”

”Det är rasistisk att säga zigenare”

”Det känns inte kul!”

”Det är ett skällsord som inte bör användas”

”Att säga zigenare är ett fult ord”

”För det är nervärderande”

”Eftersom jag vet vad som är orders innebörd och historia bakom det.”

”Jag säger ifrån även om jag vet att vissa använder sig av det ordet med en god tanke bakom så känner jag att man måste lära och påminna människor att använda rätt ord tycker det är jobbigt känner mig lite utpekad men jag är tyst o väntar att de ska prata om nått annat”

”Jag avskyr när någon använder sig av z-ordet för att förtrycka oss romer.”

Exempel på respondenter som svarar att deras reaktion ”beror på”:

”Mina vänner säger det men bara för att de tror att det är vanligt medan andra säger det för att vara elaka”

”Det beror på om en rom säger ”zigenare” eller en icke rom.”

Endast enstaka frisvar uttryckte sig neutrala till "z-ordet", exempelvis i följande:

"Jag själv använder det"

F 10 Antiziganism i sociala medier och reklam

Över hälften av de tillfrågade uppger att de under senaste tolv månaders perioden exponerats för budskap i sociala medier eller reklam som de uppfattar som kränkande mot romer, 37% "någon gång" och 16% "ofta".

I ett längre frisvar sammanfattar en respondent hur hen ser att antiziganism i sociala medier och reklam påverkar hur hen som romer mår och hur andra agerar mot hen:

"Ja, det har jag. Jag har sett flera inlägg på sociala medier där folk skriver negativa saker om romer, typ att vi inte jobbar, att vi bara tigger eller att vi är kriminella. Ibland är det bilder med texter som driver med romer, eller folk som kommenterar med äckliga fördomar. Det är som att vissa tycker att det är okej att sprida hat om oss, bara för att vi är romer. Jag har också sett reklam där man driver med hur romer ser ut eller pratar, som om det skulle vara något att skämta om. Det gör mig ledsen, men också arg. För det får människor att tro ännu mer på fördomar, och det påverkar hur vi blir behandlade i verkligheten. Det känns som att vi ofta blir mål för skämt eller hat, och ingen stoppar det. Och det gör att man börjar känna sig mindre värd."

I frisvaren tas tre konkreta exempel upp från reklamvärlden: parfymen "Gypsy water", första-april-skämtet från företaget Gents och en butiks beteckning av vissa kläder som "zigeniska".

Frisvaren ger en bild av att antiziganism är särskilt utbredd på sociala medier. En plattform som pekas ut i flera svar är TikTok.

Exempel från sociala medier:

"Någon kommentar på Tik Tok"

"På TikTok när det sjunger en låt och de nämner Z ordet"

"Senaste idag såg jag att någon skrev "zigenare" på Tiktok"

"Mycket hat på Tiktok mot mig när jag syns och sjunger"

"På sociala medier som exempelvis Facebook och TikTok, speciellt kommentarsfält"

"Överallt på Tiktok."

"Det kryllar massor av negativa kommentarer om oss romer på sociala medier"

"I olika forum används ordet "zigenare" dagligen"

”Det händer rätt så ofta att jag ser det. Det händer rätt så mycket i kommentarsfältet oavsett om de diskuterar om fotboll och är de inte överens om en åsikt, skriver den ena hållet käften din zigenare”

”Sociala medier, talar illa om romer och använder ordet zigenare”

”Det finns hur mycket som helst på sociala medier”

”Finns massor med exemplar och det är typ trendig att säga Z-ordet på sociala medier.”

”Jag ser det ofta på sociala medier”

”Ja, när det var romernas dag den 8 april.”

”I olika trådar om romer”

”Ja, det är många romer och icke romer på sociala medier som använder sig av sin plattform för att vidareföra stereotyper och fördomar om romer som man helst vill bli av med”

”ja, min farmor var med på kvinnodagen o va med på radio under hennes kompisars bild skrev folk elaka saker”

”I olika låtar där man använder nedvärderande ord mot romer samt på kommentarer på Facebook om romer och på Flashback med sina fördomar”

Exempel från reklam:

”En reklam som visade på en rom som hade en lång kjol och sa att det var zigenare säkert, att systemet skulle upptäcka romen som ´snattade´”

”På vissa butiker ser man förklaring ”zigenare” för olika produkter”

”I klädbutik skrev det zigenare som förklaring på utklädande”

”Ja, det var en reklam den 1 april som var rasistisk mot oss romer”

”Den första april hade Gents.com ett aprilskämt om att översätta deras produkter till svenska från engelska. Byredo har en parfym som heter Gypsy water och översattes till "zigenarvatten".”

”Det är en parfym som använder sig av nedsättande ord mot oss romer”

”Det var någon reklam om en parfym som var nedsättande mot oss romer”

”Till exempel en känd parfym som heter Gypsy water- byredoo”

F11 Reaktionen på företags användning av "z"-stereotypen i marknadsföring

Undersökningen visar att unga romer exponeras för marknadsföring som använder "z-ordet" eller stereotyper om romer och att de reagerar entydigt negativt på detta: 45% av de tillfrågade uppger att de blir ledsna eller arga, ytterligare 37% känner sig obekväma, men säger inget.

En respondent förklarar: "jag blir arg, men säger inget". En annan konstaterar uppgivet: "vad kan liksom jag göra".

Ett av frisvaren reflekterar vad som skulle kunna kallas appropriering: "Blir mestadels irriterad över att vår kultur har stereotypiserats och används av icke romer. Irritationen uppstår mest över att icke romer stjälar vår kultur, ser ner på oss och gör det till någon form av livsstil"

F12 Unga romers erfarenheter av att rapportera och anmäla antiziganism på sociala medier

Av de 63 respondenter (53%) som uppger att de exponerats för antiziganism på sociala medier under den senaste tolv månadersperioden har 12 respondenter valt att på något sätt rapportera eller anmäla förekomst i en plattform på sociala medier.

Endast i ett fall tycks rapporteringen ha varit framgångsrik genom att ett företag som anmälts tog bort produkten och produktbeskrivningen. I ett annat svar hävdas: "Jag anmälde men de gjorde inget åt saken".

Utifrån dessa siffror och svar går det inte att dra några generella slutsatser.

F13 Undervisar skolan om antiziganism?

95% av respondenterna uppger att de aldrig haft lektion i skolan som tar upp antiziganism. Utfallet på denna fråga är anmärkningsvärt.

F14 Har lärare och skolpersonalkunskap om hur unga romer utsätts för antiziganism?

Även detta svar är entydigt: 73% upplever att lärare och skolpersonal helt saknar kunskap om romers utsatthet för antiziganism. 16% upplever att lärare och skolpersonal har "lite" kunskap och endast en respondent anger svarsalternativet "ganska mycket".

Undersökningen indikerar alltså att skolan saknar kunskap. Detta kan sättas i relation till svaren på frågorna F4-F7 om utsatthet för antiziganistisk diskriminering, hat, hot och mobbning, som alltså indikerar att det är ofta förekommande på skolan, att lärare i en del fall underblåser det och i vart fall inte tar tag i problemet på ett adekvat sätt.

F15 Undervisning om romers rättigheter och situation

Även svaren på denna fråga ger underbetyg till skolan: 86% av de unga romerna upplever att undervisning om romers rättigheter och situation är otillräcklig.

F16 Undervisning om att romer är nationell minoritet

En betydligt högre andel, 43%, anger att de fått information om att romer är en av Sveriges nationella minoriteter. Den högre siffran ska förstås utifrån att läroplanen fastslår detta kunskapsmål, medan den inte specifikt tar upp antiziganism.

F17 Hjälps och stöd efter utsatthet för antiziganism

Mot bakgrund av att unga romers erfarenhet av att utsättas för antiziganism är utbredd är svaret på denna fråga illavarslande: 60% vet inte vart de ska vända sig för att få hjälp och stöd, 24% är osäkra och endast 17% vet vart de ska vända sig. Siffran kan sättas i relation till att en stor del av denna utsatthet enligt undersökningen sker i skolmiljö, samtidigt som skolpersonal uppges sakna kunskap och därför troligen inte adresserat målgruppen. Motsvarande problematik kan antas finnas på arbetsplatser och i offentliga miljöer, men denna enkätundersökning ger inte underlag för att dra slutsatser om sambandet mellan majoritetssamhällets kunskapsbrist och att unga romer saknar tydliga vägar för att få stöd och hjälp när de utsätts för antiziganism.

F18-F19 Undervisning om Förintelsen och den romska Förintelsen

70% uppger att de fått skolundervisning om Förintelsen, men endast 20% uppger att romer nämndes i denna undervisning och endast två respondenter uppger att det togs upp i hög grad. Detta kan sättas i relation till att begreppet Förintelsen av svenska myndigheter definierats som att handla om nazisternas folkmord på judar, men inte romer.

F20 Undervisning om romsk historia

Endast var tionde av de tillfrågade uppger att de fått undervisning om romsk historia i skolan, vilket är anmärkningsvärt, eftersom det är ett av kunskapsmålen som uppges i läroplanen.

F21 Att tala med andra om antiziganism

Eftersom erfarenheten av att utsättas för rasism, särskilt hos unga, är skadlig för självkänslan och kan vara traumatiserande är det särskilt illavarslande att 52% av de tillfrågade inte talar med någon om problematiken; av dem som gör det är det vanligast att ta upp samtalsämnet i familjen (25%) eller med kompisar (12%). Här blir det särskilt tydligt att majoritetssamhällets vuxna sviker utsatta unga romer: endast 2,5% (tre respondenter) uppger att de talar om det med lärare eller skolpersonal och 8% (tio respondenter) att de gör det med andra vuxna.

F22 Vad behöver förändras?

Slutligen ställdes frågan: Vad tror du skulle göra att du och andra unga romer känner er tryggare och mer bekväma med att vara öppna med att ni är romer i situationer där ni egentligen vill det men kanske tvekar?

Denna fråga medgav i enkäten endast möjligheten att besvara med frisvar. 107 svar kom in, av 128 deltagare i undersökningen. I 34 av svaren angavs "Vet ej" etc.

Övriga svar kan grupperas på nedanstående sätt:

"Mer kunskap" etc.: 32 svar.

I 32 av svaren angavs "mer kunskap" etc. som rätt väg att gå. Innehållet i svaren tyder på att de allra flesta syftade på att majoritetsbefolkningen måste få mer kunskap om romer och antiziganism. Särskilt lyftes romsk historia och diskriminering fram. I några av svaren indikeras också att även romer behöver mer kunskap för att stå starkare i sin romska identitet och mot antiziganism.

"Z-ordet måste bort" etc.

I 13 av svaren sägs uttryckligen att bruket av det s.k. "z-ordet" måste betecknas som diskriminerande och rasistiskt och därför fördömas. Till detta ska läggas den stora mängd frisvar på fråga F9, som specifikt efterfrågade reaktioner på "z-ordet" (se ovan).

"Skolans undervisning om romer måste förbättras" etc.

I 12 av svaren adresseras tydligt skolans ansvar att öka kunskapen om romer och antiziganism.

"Politiska åtgärder krävs" etc.

I 11 av svaren efterlystes politiska åtgärder för att motverka antiziganism. De flesta av dessa syftade på att regering och kommuner tydligare ska motarbeta diskriminering av romer och att antiziganistiska yttringar ska beivras. I några av svaren påtalas också att romer borde organisera sig mer och agera politiskt, men det är slående att denna typ av svar var fåtaliga.

"Romer måste synas mer" etc.

I 10 av svaren påtalades att det skulle vara bra om romer uppmärksammades mer i största allmänhet och i en del av svaren framhölls värdet både av romska förebilder och att romer är öppna med sin romska identitet.

I några av svaren lyftes också vikten av **att fler romer studerar vidare** och att **modersmålsundervisning och litteraturutbud på romska förbättras**.

Några av svaren var mer komplexa och innefattade flera av kategorierna ovan.

I de följande två exemplen tydliggörs kopplingen mellan den unga romska individens utsatthet och känslan att skolan och vuxenvärlden sviker:

"Jag tror att det behöver bli mer kunskap och förståelse om romer i samhället. Om fler visste mer om vår kultur och historia, och inte bara hade fördomar, så skulle det kännas tryggare att vara öppen. Det skulle också hjälpa om vuxna – till exempel lärare och andra

som jobbar med unga – sa ifrån när någon säger något rasistiskt eller fördomsfullt. Det skulle visa att det är okej att vara rom, och att man blir respekterad som den man är.”

“Jag tror att det måste bli mycket mer kunskap om romer i samhället, särskilt i skolorna. Om fler visste vilka vi är, vår historia och att vi är en nationell minoritet med rättigheter, så kanske folk skulle sluta tro på alla fördomar. Det behövs också vuxna – lärare, rektorer, politiker – som vågar säga ifrån när någon säger eller gör något rasistiskt. Inte bara "låta det vara", utan verkligen visa att det är allvarligt. För när vuxna inte reagerar, då känns det som att det är okej att säga sådana saker, och då blir vi unga ännu mer tysta. Jag tror också det skulle hjälpa om det fanns fler romska förebilder som syntes i media, i skolan eller i olika yrken. Det skulle visa att vi finns överallt, och att vi inte ska behöva gömma vilka vi är. För mig personligen – om jag visste att jag skulle bli bemött med respekt oavsett, då skulle jag våga vara mer öppen. Men just nu känns det som att man alltid måste tänka ett steg extra: "Kommer de döma mig? Kommer de säga något dumt?" Och så ska det inte vara”

I följande två exempel återspeglas en maktlöshet, där den unga romska individen i en del fall ser som enda utväg att – såvitt det går – dölja sin romska identitet:

“att det inte skulle vara fult dåligt och att vara en sämre människa att vara rom, rom i dag betyder något dåligt det samma sak som kompisar som har föräldrar som sitter i fängelse eller tar droger vill inte berätta om det för det dåligt andra kan döma dom och folk kan titta ner på dom samma sak är att vara rom folk tittar ner på en att vara rom är inte som att säga jag kommer från Italien och folk tycker det roligt och bra utan att säga jag är rom är som att säga jag är en luffare, tjuv , en dålig människa inte lika värd dom du ”

“Jag vågar inte säga att jag är Rom, för att dem är så utsatta och blir stämplade negativt därför önska jag att man visa att romer inte är dåliga och att vi inte snattar och tigger utan att vi är som alla andra och bör ha samma rättigheter”

Avslutningsvis vill jag här citera några exempel vilka kan tolkas som politiska krav till makthavare:

”Det krävs även ett omtag av regeringen för att motverka antiziganism på riktig, i form av resurser och långsiktiga insatser!”

“Det behövs en myndighet som får långsiktiga resurser för att motverka antiziganism”

“Det behövs någon slags kampanj för att höja status på oss romer. Ibland känns det som att djur har större rättigheter än vi romer!”

Diskussion

Undersökningens resultat bekräftar den generella bilden att antiziganism är utbredd och drabbar romer - i det här fallet unga romer - på individnivå, strukturellt och diskursivt. Genom frisvar ger den dessutom specifika exempel på uttryck i dessa dimensioner. Undersökningen ger ny kunskap om hur unga romer påverkas av antiziganism och vilka motstrategier de ser och vilka de använder eller inte. En samlad analys av resultaten ger också indikationer på vilka faktorer och strukturer som reproducerar antiziganism respektive vilka skyddsmekanismer som skulle kunna stärkas.

Unga romers utsatthet och handlingsutrymmen på individnivå

Undersökningen visar att antiziganism är en normalitet för unga romer och att de allra flesta utsätts på olika sätt. En stor del av denna antiziganism utövas av personer som befinner sig i en maktposition till den romska personen, så som en lärare eller arbetsgivare, och i miljöer som är de unga romernas vardag, så som skola eller arbetsplats och där skolpersonal respektive arbetsgivare aktivt medverkar, eller underlåter att ingripa. Antiziganismen tar sig enligt undersökningen uttryck i utfrysning, verbala kränkningar och negativ särbehandling såväl i skolan som vid anställningsförfaranden och i arbetsmiljö. Ofta används det s.k. "z-ordet" i kränkningar och i en del fall sker stigmatisering genom associationer till "tiggeri". En del romer uppger att de för att undvika denna utsatthet väljer att dölja sin romska identitet. Emellertid är detta i sig en kränkning av en mänsklig rättighet och samtidigt en källa till minoritetsstress; både genom rädslan för att "bli avslöjad som rom" och genom skamkänslor. Det ges också exempel på att skolan upplevs som en så otrygg miljö att skolgången påverkas.

Undersökningen visar också att unga romer sällan eller aldrig anmäler eller rapporterar utsatthet för antiziganism. Orsaker som anges är bland annat att de anser det lönlöst eller att det upplevs finnas risk att det slår tillbaka på dem själva. Ett illavarslande resultat är att den stora majoriteten av unga romer helt enkelt inte vet vart de ska vända sig för att få stöd och hjälp. Det kan vara ett betydande hinder, särskilt om den antiziganism de utsätts för utövas av en person de befinner sig i en beroendeställning till och i sammanhang man inte utan vidare kan välja bort: skola eller arbetsplats.

Sammantaget ger bilden av de individuella kränkningarna belägg för att unga romer utsätts för strukturell antiziganism i skola och arbetsliv, i den mening som läggs i begreppet i SOU 2010:55: att det handlar om en systematisk underordning med konsekvensen att livsvillkor försämras.

Unga romers utsatthet för diskursiv antiziganism

Undersökningen visar att unga romer i stor utsträckning exponeras för antiziganism i sociala medier, men även exempel från reklam och marknadsföring tas upp. I en stor mängd frisvar ges exempel på att antiziganism förekommer allmänt och oemotsagt i sociala medier. Plattformen TikTok lyfts särskilt fram. Enligt svaren används det s.k. "z-ordet" genomgående i de antiziganistiska diskurser som påtalas. En stor majoritet av respondenterna menar också att "z-ordet" i sig är kränkande och inte borde accepteras. Liksom i de individuella kränkningarna innehåller exemplen på diskursiv antiziganism

även association till "tiggeri". Denna bild överensstämmer med diskursanalyser av antiziganism (exv. Selling, 2020), men romers exponering för och reaktioner på det s.k. "z-ordet" har hittills inte specifikt efterfrågats i tidigare studier, varför undersökningen i detta avseende bidrar med ny kunskap.

Enligt undersökningen förekommer det, men är inte vanligt, att unga romer anmäler eller rapporterar diskursiv antiziganism. Framför allt tycks detta enligt svaren bero på att respondenterna anser det vara lönlöst. Detta bekräftar delvis tidigare forskning, som emellertid som regel fokuserat på anmälningar av straffbara handlingar (se exv. Wallengren & Mellgren, 2017). Vår studie ger däremot kunskap om en bredare problematik: benägenheten att över huvud taget söka stöd från samhälleliga instanser vid exponering för antiziganism – oavsett om den är individuell, strukturell eller diskursiv - och där är det entydiga resultatet att respondenterna knappast ser några sådana möjligheter. Om man vänder på ansvarsfrågan och ser det som att majoritetssamhället borde ta ansvar för antiziganismen, blir slutsatsen att samhället sviker. Särskilt sociala medier tycks enligt respondenterna vara svåra att påverka. I något fall sägs anmälning av en antiziganistisk reklamkampanj ha varit framgångsrik, så att marknadsföringen och produkten drogs tillbaka.

I enlighet med ovan citerad forskning om antiziganism och rasism (Selling, 2013; Boréus, 2005) bör den diskursiva antiziganismen inte endast ses som en källa till obehag för romer – vilket är illa nog – utan även som en faktor som triggar eller legitimerar antiziganistiska handlingar så som diskriminering och hatbrott.

Skolans roll

Skolan har en central funktion för barn och unga, både avseende utbildning och socialisation. Skolan har en tydlig värdegrund och ska vara en trygg plats. De ovan redovisade resultaten om individuella kränkningar visar att skolan i många fall inte lever upp till detta. Undersökningen visar att skolpersonal av unga romer sällan ses som en instans man kan söka stöd och hjälp hos om man utsätts för antiziganism. Dessa resultat bekräftar tidigare studier (UHR, 2018; Mulinari, 2024).

Vidare bekräftar undersökningen tidigare studier om att skolan inte alltid lever upp till läroplanens krav om att undervisa om romsk historia och att romer sällan nämns i undervisning om Förintelsen. (UHR, 2018; Mulinari, 2024; Forum för Levande Historia, 2022) Eftersom en majoritet av respondenterna har intrycket av att lärare saknar kunskap om romer och antiziganism ligger slutsatsen nära till hands att problemet inte i första hand består i att skolpersonal skulle ha antiziganistiska attityder, utan snarare i att skolan är strukturellt antiziganistisk, bl.a. beroende på brister i lärarnas utbildning och brist på lämpliga läromedel.

Sammantaget kan detta vara en bidragande faktor både till att antiziganism i skolan "går under radarn" och att en del unga romers tillit till skolan tar skada. Brister i undervisning om romer och antiziganism är också en missad chans att påverka attityder hos icke-romska elever.

Unga romers motstrategier

Undersökningen bekräftar det huvudsakliga resultatet av Länsstyrelsens i Stockholm (2021), vilket sammanfattas i dess titel "Stolt men ofta otrygg". Även i vår undersökning förklarar sig en bred majoritet av de unga romerna vara stolta över sin romska identitet. Mot bakgrund av den utbredda diskursiva antiziganismen kan detta ses som ett tecken på resiliens, motståndskraft, i den meningen att merparten av respondenterna inte internaliserat nedvärderande diskurser.

I respondenternas svar på frågan om vad som bör göras för att unga romer ska känna sig tryggare och mer bekväma med att vara öppna är det främst den diskursiva nivån som lyfts fram: kunskapshöjande insatser till majoritetsbefolkningen - bland annat genom skolan - och bannlysning av det kränkande "z-ordet", som upplevs vara en bärare av antiziganism. Samtidigt nämner endast två respondenter satsningar på romsk kultur – modersmålsundervisning eller litteratur. Det blir därmed tydligt att unga romer inte ser kampen mot antiziganism som en kulturfråga.

Några respondenter pekar också på regeringens ansvar för att skärpa statens strategier, men det är slående att knappast någon talar om romsk politisk organisering eller aktivism. Detta kan tolkas som en indikation på det romska civilsamhällets svaga position i Sverige och att majoritetssamhället i en eller annan form måste ta huvudansvaret för att bekämpa antiziganism (jmf. SOU 2010:55, SOU 2016:44; Wickman 2019; Selling 2022 och 2025).

Förslag på vidare undersökningar

Undersökningen kan betraktas som en fördjupad pilotstudie, som borde leda vidare till vidare forskning. Jag vill särskilt peka på tre dimensioner:

1. Undersökningen indikerar ett samband mellan kunskapsbrist (hos exv. icke-romska lärare och arbetsgivare) och antiziganistiska handlingar samt underlåtenhet att ingripa mot antiziganism. Detta bör undersökas systematiskt och jämförande för centrala yrkesgrupper, som exv. lärare och skolpersonal, chefer, polis, vård- och myndighetspersonal, till vilka romer i sin vardag befinner sig i beroendeställning.
2. Undersökningen har givit indikationer på att unga romer i vissa fall döljer sin romska identitet, eller avstår från skolgång och sociala aktiviteter för att undkomma antiziganism. Det förekom även andra indikationer på minoritetsstress. Men den typ av enkät som här genomförts kan inte ge systematisk kunskap kring problematiken att antiziganism har negativa konsekvenser för romers livsmöjligheter och hälsa. Denna metodologiska utmaning är välkänd. Värdet av s.k. jämlikhetsdata för att diskutera utsatthet för diskriminering och rasism har därför framförts av flera forskare i Sverige, som också visat på att detta kan genomföras med högt ställda etiska krav (se exv. Wikström & Hübinette, 2023; K. Memetovic, 2024; Sabuni, 2019). Vår uppfattning är att fördjupad forskning om romers utsatthet skulle gynnas av om jämlikhetsdata kunde användas, men bland annat av resursskäl har vi valt att i vår rapport inte exempelvis relatera kön, ålder eller utbildningsnivå till viss typ av erfarenheter.
3. Undersökningar av antiziganism bör ställas i relation till andra rasismer över tid för att ge kunskap om vad som särskiljer och förenar samt ge kunskap om ökad eller minskad förekomst. Ett exempel på undersökning som enligt undertecknad borde upprepas är den omfattande undersökningen av gymnasieungdomars inställning till olika minoriteter som genomfördes av Forum För Levande Historia 2009, och som därefter inte upprepats (Löwander & Lange, 2010).

Jan Selling, juni 2025.

Referenser

- Boréus, K. (2005). Diskursiv diskriminering: en typologi. Statsvetenskaplig tidskrift. årg 107, nr. 2, s. 119-139. <https://journals.lub.lu.se/st/article/view/1918>
- Fleischer, Rasmus. (2025) Ekots nyhet är ett journalistiskt haveri. I Aftonbladet 250825. <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/VzmxEJ/kritik-mot-sveriges-radios-ekots-nyhetsrapportering>
- Forum för levande historia. (2022) Redovisning av uppdrag att kartlägga kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet Ku2022/00923
- IHRA. International Holocaust Remembrance Alliance, Icke rättsligt bindande arbetsdefinition av antiziganism <https://holocaustremembrance.com/resources/arbetsdefinition-av-antiziganism>
- Länsstyrelsen i Stockholm. Fakta 2021:12. Stolt men ofta otrygg En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter.
- Löwander, Birgitta & A. Lange. (2010). Den mångtydiga intoleransen : en studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010. Forum för levande historia. Rapportserie 1:2010.
- Memetovic, Katarina. (2024). Jämlikhetsdata - Verktyg mot antiziganism eller ytterligare diskriminering? Mastersuppsats. Göteborgs universitet.
- Mulinari, Paula, Lindkvist, Sandy & Halilovic, Mujo (2024), 'Lycklig är den som har en öppen väg framför sig. En rapport om förutsättningar och hinder för romskt liv i Malmö', Malmö: RIKC, <https://shorturl.at/1xioP>.
- Sabuni, Kitimbwa. (2019). Vit, svart eller brun. Handbok om aktiva åtgärder kopplat till hudfärg. Länsstyrelsen i Stockholm.
- Selling, J. (2013), Svensk antiziganism: Fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar (1ed.). Limhamn: Sekel Bokförlag.
- Selling, J. (2020), Frigörelsen. Romers och resandes emancipation i Sverige och andra länder. Med efterord av Hans Caldaras och Soraya Post. Carlsson bokförlag: Stockholm.
- Selling, J. (2022). "Considering the Swedish Commission Against Antigypsyism 2014-2016: Experiences, lessons learned and recommendations." National report Sweden for the project CHACHIPEN. Brussels: CEPS. <https://shorturl.at/D7A1X>
- Selling, J. (kommande 2025). Follow-up of CHACHIPEN 2022 report on Sweden: "Reclaiming Our Past, Rebuilding Our Future: New Approaches to Fighting Antigypsyism". CEPS: JEKHIPE.
- SOU 2005:56. Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige SOU 2005:56.
- SOU 2010:55. Romers rätt. En strategi för romer i Sverige. Slutbetänkande från Delegationen för romska frågor.
- SOU 2016:44. Kraftsamling mot antiziganism. Slutbetänkande från Kommissionen mot antiziganism.
- Universitets- och högskolerådet. (2018). Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? Intervjuer med judiska, romska, samiska, sverigefinska och tornedalska gymnasieungdomar om högskolestudier
- Wallengren, S., & Mellgren, C. (2015). The role of visibility for a minority's exposure to (hate) crime and worry about crime – a study of the Traveller community. International Review of Victimology, 21(3), 303-319. <https://doi.org/10.1177/0269758015592108> (Original work published 2015)

- Wallengren, S., & Mellgren, C. (2017). Romers upplevelser av hatbrott: upplevelser, konsekvenser och stöd. Malmö: FoU Rapport 2017:3.
- Wickman, Charlotta. Långsiktighet och stadga i arbetet framåt—en myndighet för romska frågor. Kulturdepartementet, Ds 2019:15.
- Wikström, P., & Hübinette, T. (2023). Jämlikhetsdata som 'statlig rasregistrering' och 'postkolonial rasfixering' : En studie av den svenska debatten om jämlikhetsdata. In Sveriges avrasifiering : Svenska uppfattningar om ras och rasism under efterkrigstiden (pp. 367–400). <https://doi.org/10.59217/kriterium.47>

Sammanställning av tre workshops inom projekt Generation GRIF

Översikt

Under våren 2025 har tre workshops genomförts inom MUCF-projektet GRIF *generation*. Syftet har varit att synliggöra antiziganismens historiska bakgrund och diskutera hur den fortsatt påverkar unga romer i dag. Träffarna har även fungerat som en plattform för deltagarna att dela erfarenheter, ställa frågor och reflektera kring strategier för att bemöta diskriminering och stärka ungas delaktighet.

Workshopen leddes av Valeria Redjepagic, statsvetare med lång erfarenhet av frågor kopplade till antiziganism, och Abedin Denaj, ordförande för Gemensamma Romska Internationella Förbundet (GRIF) och verksam inom området nationella minoriteter i cirka tio år. Deltagarna anmälde sig genom GRIF:s kanaler, och majoriteten identifierade sig som romer, även om träffarna varit öppna för alla.

Under träffarna diskuterades projektets enkätundersökning. Syftet med enkäten, dess roll som underlag till slutrapporten och betydelsen av deltagarnas perspektiv förklarades tydligt. Deltagande i enkäten är frivilligt och anonymt, vilket innebär att vi inte vet vilka eller hur många som besvarat den. Ingen uppföljning har gjorts kring enskilda deltagares svar, men deltagarna har uppmanats att medverka då resultaten är viktiga för projektets fortsatta arbete.

Vi har även fört samtal om att ta fram rekommendationer för det fortsatta arbetet med strategin för romsk inkludering och mot antiziganism. Dessa diskussioner har fokuserat på hur ungas perspektiv kan integreras i framtida insatser samt hur långsiktig hållbarhet och delaktighet bättre kan säkerställas inom ramen för nationella arbeten och strukturer.

Workshop 1 – Antiziganismens historia och ursprung

Datum: 8/6-2025

Antal deltagare: 20 personer

Den första workshopen hade fokus på att ge deltagarna kunskap om vad antiziganism är, hur den har uppstått historiskt och på vilket sätt den fortfarande påverkar romer idag. Målet var att lyfta fram den dolda historien om den romska befolkningens behandling i Sverige och Europa, samt skapa utrymme för känslor, reaktioner och reflektioner.

Deltagarna fick ta del av en föreläsning som sammanfattade över 500 års diskriminering och förföljelse av romer i Europa. De fick lära sig om hur romer historiskt:

1. Förbjöds att bosätta sig i städer.
2. Tvångsflyttades och registrerades av polis och myndigheter.
3. Fick sina barn omhändertagna av staten, ofta utan juridisk grund.

4. Utsattes för tvångssteriliseringar i Sverige, fram till 1970-talet.
5. Utsattes för folkmord under Förintelsen, i det som romer kallar Porajmos.

För många var detta första gången de överhuvudtaget hörde talas om dessa övergrepp. Det skapade starka reaktioner: sorg, ilska och frustration, men också en känsla av stolthet över sin bakgrund. Flera uttryckte att det kändes både tungt och viktigt att äntligen få veta sanningen om sin historia.

Efter föreläsningen hölls gruppsamtal där deltagarna delade sina reaktioner. Det blev tydligt att denna historia fortfarande är okänd för de flesta unga romer. Skolan har inte gett dem verktyg att förstå varför samhället ser ut som det gör idag, eller vilken roll historisk diskriminering spelar.

Citat från deltagarna (Workshop 1):

- 1) "Jag visste inte ens vad Porajmos var innan idag."
- 2) "Det här är vår historia men vi fick aldrig höra den i skolan."
- 3) "Det känns som att vi blivit raderade ur historieböckerna."
- 4) "När jag hör detta förstår jag varför samhället behandlar oss som det gör."
- 5) "Det här gör ont men det ger också kraft."
- 6) "Vi har burit på det här i generationer i tystnad."
- 7) "Jag är både arg och stolt just nu."
- 8) "Det här borde vara en del av all undervisning i Sverige."
- 9) "Ingen har någonsin sagt till mig att vi blev tvångssteriliserade det är helt sjukt."
- 10) "Det är som att vårt lidande inte räknas förrän vi själva berättar om det."

Workshop 2 – Hur antiziganism påverkar unga idag

Datum: 14/6-2025,

Antal deltagare: 18 personer

Den andra workshopen fokuserade på deltagarnas egna erfarenheter av att vara ung rom i dagens Sverige. Samtalen handlade om skolan, arbetslivet, identitet och hur romer framställs i media och på sociala plattformar.

Många unga beskrev hur de ofta tvingas dölja sin identitet. Några har bytt namn för att slippa fördomar. Andra undviker att prata romani öppet. Skolan nämndes som en särskilt utsatt plats, där många upplevt fördomar från både lärare och elever.

Unga berättade om att deras intelligens ifrågasatts, att klasskamrater dragit sig undan när de fått veta att de är romer, eller att de blivit särbehandlade vid prov och betygssättning.

Ett annat viktigt ämne var hur romer porträtteras i media. Flera deltagare upplevde att romer sällan får synas i positiva sammanhang. I stället dominerar bilder som kopplar romer till kriminalitet, tiggeri eller problem. På sociala medier förekommer öppet hat, ofta i kommentarsfält under nyhetsartiklar, utan att något görs åt det.

Samtidigt fanns det en vilja att förändra bilden. Flera deltagare uttryckte intresse för att skapa egna kanaler på TikTok, YouTube eller Instagram, där de kan lyfta verkligheten ur ett romskt perspektiv. Men de efterlyste också trygghet, förebilder och stöd för att våga ta plats.

Citat från deltagarna (Workshop 2):

- “Jag brukar säga att jag är serb. Det är enklare så.”
- “När folk får veta att jag är rom så förändras deras beteende direkt.”
- “Läraren sa att jag ‘inte såg ut att vara en sån ’ som om det var något fult.”
- “Jag har bytt efternamn för att få jobb.”
- “Jag får panik när någon frågar om min bakgrund.”
- “I media är vi antingen tiggare eller kriminella.”
- “Hatet på sociala medier är brutalt och ingen raderar kommentarerna.”
- “Vi syns bara när något gått fel. Aldrig när vi gör något bra.”
- “Jag vågar inte lägga upp något om min identitet online jag får hat direkt.”
- “Det känns som att samhället redan har bestämt vem jag är innan de ens mött mig.”

Workshop 3 – Fokusintervjuer med unga romer

Datum: 21/6-2025,

Antal deltagare: 18 personer

Den tredje workshopen genomfördes som fokusintervjuer och samtal i mindre grupper. Deltagarna fick möjlighet att dela med sig av sina liv, känslor och drömmar. Det fanns stort utrymme för att prata om sådant som ofta inte får plats, identitet, psykisk hälsa, framtidstro och behov av förändring.

Flera deltagare beskrev hur det känns att behöva leva med två identiteter. En person sa att hen har ett ansikte hemma, och ett annat i skolan. Andra berättade om hur de alltid är vaksamma, ständigt analyserar hur de kan bli bemötta och anpassar sig för att undvika negativa reaktioner.

Det här skapar en typ av stress som påverkar både självkänslan och den psykiska hälsan något som ofta är osynligt för omgivningen.

Vi pratade även om framtiden. Många unga uttryckte en stark vilja att utbilda sig, att hjälpa andra unga romer, att bli förebilder och att bidra till förändring. Några drömde

om att bli lärare, jurister eller konstnärer. Andra ville starta föreningar, driva projekt eller arbeta med frågor som rör minoriteter och rättvisa.

Det fanns en tydlig känsla av att det krävs mer stöd och fler vuxna som förstår den romska verkligheten. Men det fanns också en kraft: en vilja att påverka, att synas och att visa att romer hör hemma i Sverige på sina egna villkor.

Citat från deltagarna (Workshop 3):

1. "Jag är stolt över att vara rom men det är inte alltid jag vågar visa det."
2. "Jag har två liv ett där jag är mig själv, och ett där jag gömmer mig."
3. "Jag orkar inte alltid förklara. Det tar på krafterna."
4. "Jag vill bli advokat och hjälpa andra romer."
5. "Det är som att man måste jobba dubbelt för att bli tagen på allvar."
6. "Jag har aldrig haft en lärare som visste något om romer."
7. "Vi behöver vuxna som förstår oss inte bara dömer oss."
8. "Min dröm är att mina barn ska få växa upp utan att behöva gömma sig."
9. "Vi är inte problemet. Problemet är att samhället inte vill se oss."
10. "Jag vill bli en röst för dem som är tysta men det är tungt ibland."

Sammanfattning av resultat från fokusintervjuerna

Resultatet från fokusintervjuerna visar ett mångfacetterat mönster av erfarenheter och behov. Här är några teman som framkom:

Upplevelser av diskriminering och bemötande

- Många unga berättade om upprepade erfarenheter av diskriminering eller negativa kommentarer kopplade till deras romska bakgrund.
- Diskriminering upplevdes särskilt i skolmiljöer, men även bland vänner eller i sociala sammanhang.
- Några beskrev att de väljer att dölja sin identitet i vissa situationer för att undvika fördomar eller särbehandling.
- Citat: *"Ibland säger jag bara att jag är serb, för det blir enklare. Jag orkar inte förklara eller höra saker som folk säger."*

Identitet och synlighet

- Många unga uttryckte stolthet över sitt ursprung och ville kunna vara öppna med sin identitet.
- Samtidigt upplevdes det som riskfyllt, då okunskap i omgivningen gör att de möts av fördomar eller ifrågasättanden.
- Flera berättade att de ofta får förklara romsk kultur och historia för personer i sin närhet.

Psykisk hälsa och trygghet

- Unga lyfte att antiziganistiska erfarenheter leder till oro, nedstämdhet och en känsla av ständig vaksamhet.
- Många upplever stress över hur de ska bli bemötta när de träffar nya människor eller möter myndigheter (minoritetsstress).
- Behovet av fler trygga mötesplatser, både inom och utanför den romska gemenskapen, betonades.

Behov av representation och framtidsdrömmar

- Flera unga efterfrågade fler positiva romska förebilder i media, politik och arbetsliv.
- Många såg utbildning som en nyckel till att kunna påverka sin framtid och bryta gamla mönster.
- Särskilt unga kvinnor lyfte vikten av att se personer som liknar dem själva i ledande positioner.
- Citat: *“Jag vill plugga vidare och visa att vi också kan. Men man måste nästan kämpa dubbelt så hårt.”*